

Barbora Matoušková,

The History of the Gerund in English and Its Structural Precursors from a Typological Viewpoint

Univerzita Karlova – Filozofická fakulta, Ústav anglistiky a amerikanistiky, 2008

Oponentský posudek diplomové práce

Předložená diplomová práce se zabývá strukturními předchůdci gerundia v angličtině a jeho gramatikalizací z hlediska typologického vývoje angličtiny směřujícího od flexe k izolaci. Výzkumný materiál tvoří z menší části čtyři historické překlady Boethiovy *Filozofie utěšitelky*, z větší části čtyři verze textu biblického. Jednotlivé verze téhož textu reprezentují různá vývojová období angličtiny, dobu starou, střední, raněnovoaanglickou a moderní. Při sledování vývoje gerundia si autorka stanovila dva cíle: vývoj gerundia jakožto větného kondenzoru a gerundium v konstrukci vyjadřující vid. Toto rozlišení je správné, neboť gerundium v konstrukci vyjadřující vid nekondenzuje děj druhého slovesa, nýbrž vyjadřuje hlavní sémantickou složku přísudku, kterou finitní sloveso pouze fázově modifikuje. Není však jasné, zda k této klasifikaci autorka dospěla na základě provedeného výzkumu, nebo zda byla vidová konstrukce stanovena jako jeden z cílů apriorně a z jakého důvodu.

Východiskem výzkumu obou užití je současný jazyk, k němuž se hledají protějšky v dřívějších obdobích, zejména v době nejstarší (doba střední a raněnovoaanglická je podchycen kvantitativně na důkaz zesilujících tendencí k izolaci).

Výzkum vývoje gerundia ve funkci kondenzoru je formálně vymezen gerundiální konstrukcí s předložkou (s. 3), ztvárňující „druhé sloveso“, tj. sekundární predikaci závislou na „vyšším“ slovese. Aniž je toto východisko zdůvodněno, skýtá velmi dobrý základ pro adekvátní pokrytí výzkumného materiálu jak z hlediska formy, tak funkce. Z hlediska formy je *ing*-ový tvar jako komplement předložky nejméně rozporný, neboť předložková reke vyžaduje komplement substantivní (všechny struktury po předložce fungují jako syntaktická substantiva), což vylučuje participium. Jediný problém struktury předložka + *-ing* jsou případy, kdy předložka funguje též jako spojka (*after*, *before*), neboť spojky uvozují participia (srov. *when / while / if-ing*) (příklady (15), (24) (60) (73) (89)). Bylo by tedy možno tyto případy řadit ke kategorii participium/gerundium, kterou autorka vytvořila pro některé případy fázové modifikace. Z funkčního hlediska je toto východisko rovněž adekvátní, neboť předložka + gerundium je realizační forma tří nejčastějších syntaktických funkcí gerundia, příslovečného určení, předmětu a postmodifikace. Ve zkoumaném materiálu převažuje, jak lze očekávat, funkce příslovečného určení. Některé doklady však takto vymezené struktury (s. 3-4) neodpovídají, srov. příklady (12) *I have done nothing to deserve being put in a dungeon*; (20) ... *to get drinking water*; (21) *into your oven and kneading through*; (47) *eating with unwashed hands does not make him unclean*; (65) *rising from the dead*; aj. Představují některé jiné syntaktické funkce, které ovšem demonstrují stejnou tendenci jako vymezená výchozí konstrukce, tj. vývoj ke kondenzaci. Chyba není v jejich zařazení, nýbrž v příliš striktním vymezení výchozí struktury. Staroaanglické protějšky této konstrukce jsou (a) podřadná nebo souřadná věta finitní, tedy struktura nekondenzovaná, (b) nefinitní formy infinitiv nebo participium, (c) substantivum, které je subkategorizováno na jméno dějové, substantivum na *-ung* a jméno bez slovesného významu, (d) posun v konstrukci (dvě slovesa v současné angličtině oproti jednomu slovesu v angličtině staré). Zejména poslední skupina (zastoupená 37 doklady z 152, což je skoro 31%) svědčí o oslabení dynamičnosti aanglického slovesa, na kterou poukázal už Josef Vachek (a v souvislosti s aktuálním členěním Jan Firbas). Případy (b) a (c) představují již v staré době kondenzaci větné stavby. Velkou měrou však převažuje vyjádření „druhé“ slovesa finitní větou (skoro 50%), což potvrzuje vývoj od flexe k izolaci.

Výzkum konstrukce s funkcí vidovou, tj. gerundia jako komplementu fázového slovesa, dospívá k velmi zajímavému zjištění: fázová modifikace děje je konstrukce zřetelně novodobá, neboť starším protějškům explicitní vyjádření tohoto sémantického rysu v polovině případů schází (XXII, příloha II). K shromážděným 45 současným dokladům autorka zjistila podobnou strukturu (verbum finitum + participium /infinitiv/substantivum) ve starém jazyce pouze v 13 případech; v 15 příkladech fázová modifikace zcela schází a v 8 dokladech vyplývá ze sémantiky slovesa nebo kontextu. Šlo o ikonické ztvárnění řady dějů? Ostatní protějšky jsou zastoupeny marginálně. Rozvoj fázové konstrukce se uvádí v souvislost s vývojem průběhové konjugace, v níž se kategorie vidu v angličtině gramatikalizovala. Tento postřeh je nepochybně správný, neboť průběhové tvary, které vyjadřují děj v jeho střední fázi, tedy rys dokonavosti/nedokonavosti, navozují vznik širších vidových významů spadajících pod Aktionsart, mezi nimiž jsou právě prostředky vyjadřování fáze děje nejrozvinutější. Z dokladů s nefinitním komplementem se zdá, že v staré angličtině, pokud je fáze děje vyjádřena, jde jen o fázi počáteční (vyjádřenou slovesem *onginnan*). Je to důsledek omezeného materiálu nebo to platí obecně?

Autorka navazuje na teoretická východiska Pražské školy nejen v otázkách typologických, nýbrž i v přístupu ke kategorizaci založeném na pojmech centra a periferie, odpovídajících britskému gradientu. Vytváří již zmíněnou kategorii gerundium/participium a dále kategorii gerundium/dějové jméno. Uvedené starší protějšky gerundia však obsahují ještě jednu smíšenou kategorii, čehož si je autorka vědoma (viz poznámku 91), koordinaci/subordinaci: koordinované finitní sloveso není „druhé“ sloveso, neboť chybí závislostní vztah. Jelikož se však z hlediska možnosti kondenzace často chová jako sloveso v hypotaxi, je oprávněné tuto realizační formu zahrnout. Problém zde někdy nastává při určení, které sloveso má být „druhé“, což se někdy projevuje i v případech subordinace. Autorka upozorňuje na případy převrácení subordinačního vztahu na s. 3-4.

[Při výzkumu kondenzační funkce participia by koordinované věty patně byly jednou ze základních výchozích forem, neboť přechodníky často ztvárňují děje koordinované. Bylo by zajímavé zkoumat, kdy koordinované sloveso tuto definitizaci připouští a kdy nikoliv.]

Poznámky k jednotlivostem:

s. 24: Užívání termínu subject complement je náležitý jen v případě spony, ne u tranzitivního slovesa
s. 31: uváděná substantiva na *-ung* (*ofrunge*, *seofunga*) v příkladech jsou propria?

s. 44: OE *tíman* = ModE *bear* – nemožnost užití tranzitivního slovesa bez předmětu angličtina často řeší verbonominální konstrukcí, srov. **she no longer bore > she no longer gave birth*

s. 50: Formulace “ModE simple present a simple past již neimplikují durativní význam” platí obecně? Příklad (104) *who had formerly seen him begging* – *ing*-ový tvar je jednoznačně participium.

Proč jsou poznámky 89 a 90 v českém resumé anglické?

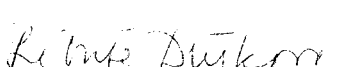
V tabulkách na konci přílohy I a II postrádám záhlaví udávající příslušné časové období

Jazyk práce je jak po stránce formální, tak formulační velmi pěkný (zejména oceňuji úspornost a jasnost prezentace), přehlednutí jsou zcela marginální (např. s. 32/5 sh which cannot be assigned to neither ...; s. 15/3 sh higher level then; s. 11/7sh grammatical words can hardly supply for grammatical concord; s. 54/1zd comprises of cases; s. 55 to conclude with, ...)

Závěr

Předložená studie Barbory Matouškové je zdařilé zpracování diplomového úkolu. Autorka si jasně vymezila cíl, zvolila adekvátní metodologický postup a dospěla k přesvědčivým výsledkům dokládajícím zkoumanou hypotézu. Prokázala spolehlivou znalost značně rozsáhlé literatury, zahrnující dvě oblasti, anglistickou a typologickou, kterou tvůrčím způsobem aplikovala na výzkumný materiál. Poznámky a výhrady uvedené výše jsou podružné povahy. Předloženou diplomovou práci Barbory Matouškové doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji známkou velmi dobrou až výbornou.

V Praze dne 8. září 2008

Prof. PhDr. Libuše Dušková, DrSc.